

Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura

SEPARATA

Tomo LIX - Cuaderno I

Enero - Marzo 1983

Una inscripció àrab apareguda a Benassal

L'epigrafia àrab castellonenca compta amb molt poques inscripcions. La més antiga és una trobada a Culla de l'any 1033, actualment perduda.¹ A Castelló de la Plana aparegué l'epitafi d'una musulmana morta el 1061, també perduda avui dia.² Del 1241 és una inscripció funerària (*mqâbrîya*) apareguda a Vinaròs,³ que l'any 1931 es trobava dipositada al Museu Arqueològic del Col·legi de Santo Domingo a Oriola.⁴ En el morter d'El Castell de Xivert subsisteix una xicoteta inscripció incisa de data incerta,⁵

---

1 SARTHOU CARRERES, C., *Provincia de Castellón*, en *Geografía General del Reino de Valencia*, III, Barcelona (s.a.), 529. Es tracta d'una fotografia sobre clitxè d'En Casimir Melià i Tena. Es una inscripció en cúfic incís que no ha estat objecte de cap estudi.

2 LEVI-PROVENÇAL, E., *Inscriptions arabes d'Espagne*, Paris-Leyde 1931, n.º 88, i GAYANGOS, P. de, «Inscripción arábica de Castellón de la Plana», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 3, Madrid, 1883, 48.

3 Dóna notícia del seu descobriment al dintell d'una antiga construcció: LLORENTE OLIVARES, T., *Valencia*, en *España. Sus monumentos y artes, su naturaleza e historia*, Barcelona, 1889, II, 1.052.

4 FURGUS, J., «Arte Mahometano», en *Razón y Fe*, 76 (1907), i LEVI-PROVENÇAL, E., *op. cit.*, n.º 89.

5 BAZZANA, A., «Problèmes d'architecture militaire au Levant espagnol: le château d'Alcalà de Chivert», *Château-Gaillard, Etudes de Castellologie Médiéval*, 8, Caen, 1977, 21-46.

i en unes covetes del riu Sonella, prop d'Onda, es veuen uns grafits en grollers caràcters àrabs entre els quals es distingeix la *šahâda*.⁶ A aquestes poques peces poden afegir-se altres de baixa època, com són les inscripcions de disseny cursiu a les algeperies àrabs d'Onda (segles XIII-XIV);⁷ una lauda de llaura incisa datada el 804/1402, de procedència desconeguda, que es troba al Museu Arqueològic de Borriana;⁸ una làpida conservada en una de les parets de l'actual església d'Artana,⁹ i altres no estudiades com la d'Argelita, que es troba en la torre cúbica d'aquesta localitat,¹⁰ i la trobada en L'Alcora, que fou dipositada a finals del segle passat, segons Chabàs, en el Museu de Vilanova i la Geltrú.¹¹

A aquest breu inventari podem afegir avui la làpida de Benassal. Fou trobada fa uns quinze anys en terres d'El Mas de Rupert de Baix, en desfer el marge d'un bancal per a obrir un portell. Es una placa d'arenisca ocre ataronjada, trencada pels seus costats superior i dret, les mides de la qual són 18/24'5/3'2 cm. En l'actualitat s'està gestionant la seua adquisició per part del Museu Provincial de Belles Arts de Castelló de la Plana.¹²

6 MESADO OLIVER, N., «Grafitos árabes en un covacho del Sonella, Onda», *Revista programa de las Fiestas Patronales*, n.º 7, Onda 1971.

7 BARCELO TORRES, M.ª C., «Las yeserías árabes de Onda», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LIII, Castelló 1977, 356-364.

8 BARCELO TORRES, M.ª C., «Inscripción árabe del Museo Municipal de Borriana», *Historia de Borriana* (en premsa).

9 Existeix una versió de P. Meneu en SARTHOU CARRERES, C., *op. cit.*, 225, així com una reproducció de la inscripció.

10 Tant la làpida d'Argelita com la d'Artana són de llaura incisa.

11 Cfr. *El Archivo*, 3 (1888), 71.

12 El nostre agraïment a Joan Barreda i Tena, qui ens va proporcionar la notícia, a Alfredo González Prats per les seues indicacions, i també a Alvar Buch, de qui és la fotografia ací publicada.

La lectura de les sis línies d'escriptura cúfica de disseny arcàic que proposem és com segueix:

[بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ تَوَفِّي . . . [بْنِ
 (sic) قَا أَوْ هَا] سَمِ أَحَدِ
 [بْنِ] سَعِيدِ بْنِ خَمْسَةِ
 يَحْيَا (sic) فِي شَهْرِ شَوَّ
 [قَلْبَرِ] مِنْ سَنَةِ ثَلَاثَةِ (sic)
 [و] أَرْبَعَةِ (sic) مِئَةِ

La traducció corresponent és:

Basmala. Va morir... [b]n [Qâ]sim¹³ Ah(m)ad [bn] Sa'îd bn Yahyà (?) cinc¹⁴ (dies) al mes de setembre de l'any quatre-cents tres (1012).

Es tracta, doncs, d'una inscripció cúfica de tipus arcàic i llaura incisa,¹⁵ la peça més antiga trobada a les comarques castellonenques. Al País Valencià, la primera inscripció, per ordre cronològic, és la de la fundació d'una mesquita el 994 en una antiga població pròxima a Guardamar (Alacant),¹⁶

13 Pot tractar-se del nom Qâsim o Hâšim.

14 Interlineat.

15 Cfr. OCAÑA JIMENEZ, M., *El cúfico hispano y su evolución*, Madrid 1970, 22 i ss.

16 LEVI-PROVENÇAL, E., *Loc. cit.*, n.º 95. L'antiga població deu ésser l'*al-Mudawwar* citada per al-^cUdrî com a lloc on desemboca el riu Segura (cfr. l'edició d'AL-AHWÂNÎ, *Fragments geográfico-*

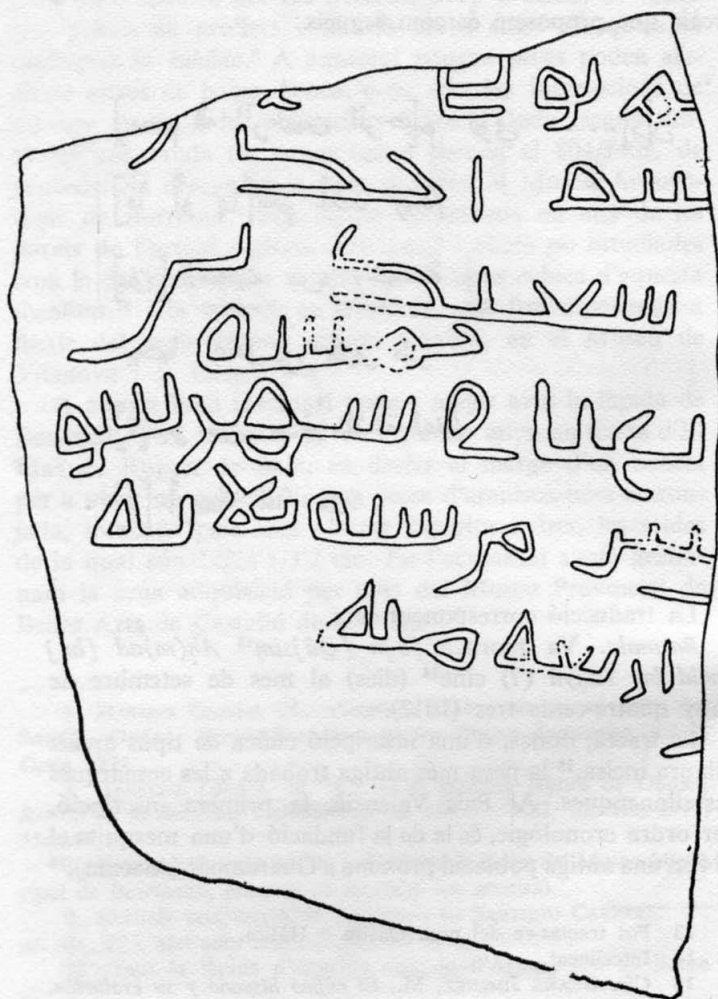

Fig. 1: Dibuix de la làpida del segle XI procedent de Benassal

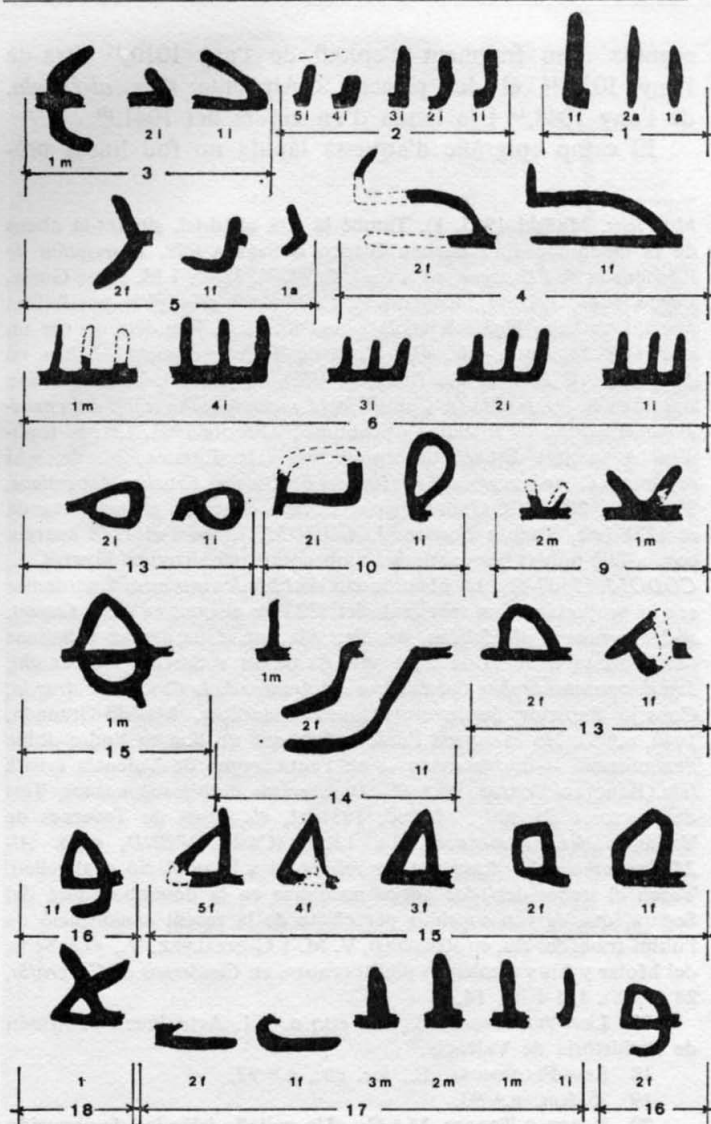

Fig. 2: Alifat de la làpida del segle XI procedent de Benassal

seguida d'un fragment d'epitafi de l'any 1010,¹⁷ altre de l'any 1033,¹⁸ el del príncep d'Alpuente *cIzz al-Dawla*, de l'any 1048,¹⁹ i la lauda d'un xiquet del 1041.²⁰

El camp epigràfic d'aquesta làpida no fou lineat prè-

---

históricos, Madrid 1965, 1). També la cita al-Idrīsī, situant-la abans de la desembocadura del riu Blanco o Segura (cfr. *Description de l'Afrique et de l'Espagne*, ed. i trad. franc. R. DOZY i M. J. DE GOEJE, Leyde, 1866, 196/239). Recentment E. MOLINA rebutja la possibilitat que tal topònim faça referència a una localitat, i es decanta per un apel·latiu descriptiu (cfr. «La Cora de Tudmir según al-Udrī», en *Cuadernos de Historia del Islam*, 3 (1972), 46, n.º 18). De la mateixa opinió és R. AZUAR RUIZ, *Castellología medieval alicantina: área meridional*, Instituto de Estudios Alicantinos, Alicante 1981, 121. El topònim ha suscitat distintes interpretacions (cfr. EPALZA, M. de, «Al topónimo Guardamar», en *Revista del Instituto de Estudios Alicantinos*, 29 (1980), 207-210). Guardamar el trobem citat per primera vegada el 1271 (cfr. TORRES FONTES, J. CODOM, I, 59) i el 1288 apareix com a lloc poblat per cristians i amb notari (cfr. TORRES FONTES, J., CODOM, II, 87-88). La identificació d'*al Mudawwar* amb Guardamar ens la proporciona un text àrab del 1323 en el qual es citen *Laqant, al-Mudawwar* i *al-Malláha*, és dir: Alacant, Guardamar i Salinas (de la Mata o de Torrevieja) (cfr. ALARCON Y SANTON, M. *et alii*, *Los documentos árabes diplomáticos del Archivo de la Corona de Aragón*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid-Granada, 1940, n.º 5). No és aquest l'únic cas en què un lloc va tindre doble denominació — àrab/romanç — en l'antic regne de València cristià (cfr. BARCELO TORRES, M.ª C., *Documentos aràbigovalencianos*, Tesi de Doctorat (inèdita), Madrid, 1981-82, els casos de Tavernes de Valldigna/*al-Jibal al-Kubrâ*, La Llosa (Castelló)/*BND*, etc.). *Al-Mudawwar* o «el voltat» pot fer referència a la població o al relleu. Vegeu el traçat dels dos antics meandres en la desembocadura del Segura, que es van suprimir per efecte de la recent canalització de l'últim tram del riu, en ROSSELLO, V. M. i GONZALVEZ, V., «La Serra del Molar y sus yacimientos pleistocenos», en *Cuadernos de Geografía*, 23 (1978), 111 i fig. 14.

17 LEVI-PROVENÇAL, E., *loc. cit.*, n.º 91. Actualment al Museu de Prehistòria de València.

18 LEVI-PROVENÇAL, E., *loc. cit.*, n.º 92.

19 *Ibidem*, n.º 93.

20 BARCELO TORRES, M.ª C., «Un epitafio islámico desconocido en Valencia», *Al-Andalus*, 42 (1977), 227-228.

Lápida del segle XI procedent de Benassal

Lám. I

B. S. C. C.

viament, la qual cosa, amb el desigual traç de les lletres, posa de manifest la poca destresa del lapidari. No existeix proporció entre les altures del *alif* (fig. 2) o entre els traços del *cayn* y el *fâ'* (fig. 2, n.º 9 i 10); tampoc es dóna el mateix tractament al *mîm* final (fig. 2, n.º 13). Si la nostra interpretació és correcta, el *hâ'* adquireix en aquest epigrafista un disseny anormal en posició medial (fig. 2, n.º 3) i, si bé en el seu traç corb descendent es sembla al que apareix en la inscripció fundacional de la mesquita aljama de Sevilla,²¹ l'asta obliqua cap a la dreta difereix en la seua part superior del traçat normal d'aquesta lletra en altres llaures. Per altra banda, el lapidari que la va gravar no entenia molt bé el text, com pareix senyalar l'omissió del *mîm* en *Aḥmad* i altres errates gramaticals indicades en la lectura mitjançant *sic*.

M.^a DEL CARMEN BARCELO TORRES
FERRAN ARASA I GIL

---

21 OCAÑA JIMENEZ, M., *loc. cit.*, 22.